

Міністерство освіти і науки
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Природничий факультет
Кафедра географії та методики її викладання

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ПРИРОДО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РУКШИНСЬКОЇ
СІЛЬСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи Geob1-
M17z
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
Селіванова Вікторія Сергіївна

Керівник:

Касіяник І.П. кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії та методики її
викладання

Рецензент:

Гарбар В. В. кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії та методики її
викладання

Кам'янець-Подільський – 2018 р.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ПРП	–	природно-ресурсний потенціал
ПТК	–	природно-територіальний комплекс
ТРП	–	туристично-рекреаційний потенціал
ОТГ	–	об'єднана територіальна громада

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень.....	2
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1. Методологічні підходи при дослідженні природних ресурсів.....	7
1.2. Класифікація природних ресурсів.....	10
1.3. Природо-ресурсний потенціал.....	14
1.3. Методи дослідження.....	15
РОЗДІЛ 2. ОХОРОННА ПРАЦІ ТА ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	18
РОЗДІЛ 3. ПРИРОДНІ УМОВИ ДОСЛІДЖУВАНОВОГО РЕГІОНУ	23
3.1. Геолого-геоморфологічні умови.....	23
3.2. Кліматично-гідрологічні умови.....	30
3.3. Структура ПТК.....	33
РОЗДІЛ 4. КОМПОНЕНТНА СТРУКТУРА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ.....	41
4.1. Мінеральні ресурси.....	41
4.2. Гідрологічні ресурси.....	44
4.3. Ресурси ґрунтового покриву.....	46
4.4. Біотичні ресурси.....	49
РОЗДІЛ 5. ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ..	51
5.1. Сировинно-енергетичні ресурси.....	51
5.2. Земельні ресурси.....	53
5.2. Рекреаційні ресурси.....	55
РОЗДІЛ 6. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕСУРСОКОРИСТУВАННЯ В РУКШИНСЬКІЙ ОТГ.....	58
6.3. Проблеми....	58
6.1. Напрямки оптимізації ресурсокористування.....	59
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Ресурси є основою регіонального розвитку господарства. В умовах формування і розвитку об'єднаних територіальних громад (далі ОТГ) вивчення і збалансоване використання природних ресурсів необхідне для їх забезпечення.

Питання ефективного ресурсокористування Рукшинської ОТГ є актуальним з позицій ряду документів що регламентують функціонування господарського комплексу. План соціально-економічного розвитку Рукшинської об'єднаної територіальної громади на 2017-2019 роки розроблений відповідно до Закону України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України", Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» та з врахуванням регіональної Стратегії розвитку Чернівецької області до 2020 року. У Плані визначено цілі та завдання соціально-економічної та культурної політики сільської ради на 2017-2019 роки, спрямовані на розвиток сіл: роботи з благоустрою, виконання ремонтних робіт на об'єктах комунальної та інших форм власності, сприяння розвитку підприємницької діяльності для наповнення дохідної частини бюджету тощо, з метою формування якісного та безпечного середовища життєдіяльності населення сіл Рукшин, Чепоноси, Гордівці, Рашків, Орестівка, Пригородок..

Для розуміння економічних, екологічних і соціальних умов ефективного використання ресурсів у межах Рукшинської ОТГ необхідно здійснити детальний регіональний аналіз просторової організації складових, встановити їх функціональні особливості і визначити роль в регіональному господарстві. Встановивши зазначені особливості можна констатувати відповідність структури до національних інтересів, її соціальну орієнтованість та екобезпеку. Визначення проблемних аспектів функціонування структури землекористування дозволить прогнозувати

заходи щодо її оптимізації, підвищення ефективності і безпеки виробництва.

Для дослідження сучасної структури природних ресурсів території Рукшинської ОТГ актуальним є вивчення кореляції її просторових форм із локальними ландшафтами та визначенні відповідності техногенного впливу до буферних можливостей природних компонентів..

Об'єктом дослідження виступають природні ресурси території Рукшинської ОТГ.

Предмет – особливості просторової організації та шляхи ефективного використання природних ресурсів Рукшинської ОТГ.

Мета дослідження – оцінка забезпеченості природними ресурсами території Рукшинської ОТГ.

Для конкретизації мети і досягнення позитивного результату у процесі дослідження сформульовані наступні **завдання**:

1. Ознайомитися із методологічними підходами до вивчення природних ресурсів;
2. Встановити природні умови формування ресурсного потенціалу території Рукшинської ОТГ;
3. Здійснити компонентний та функціональний аналіз структури природних ресурсів на території Рукшинської ОТГ.
4. Встановити проблемні аспекти використання природних ресурсів в межах Рукшинської ОТГ та запропонувати шляхи їх вирішення;

Методи дослідження. У процесі дослідження були використані методи збору інформації (аналіз літературних джерел, статистичний аналіз, картографічний аналіз, спостереження), оцінки ефективності системи зернопереробки (балансовий метод) та моделювання (картографічне, з використанням ГІС).

Наукова новизна роботи полягає у оцінці ефективності використання природних ресурсів з позицій господарського розвитку об'єднаної територіальної громади.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її матеріалів при плануванні розвитку господарського комплексу досліджуваної території.

Апробація результатів дипломної роботи. Основні положення магістерської роботи доповідались і обговорювались на науковій конференції, а саме: на підсумковій науковій конференції студентів та магістрантів.

Публікації. Основні положення магістерської роботи опубліковані в збірниках наукових праць підсумкової наукової конференції студентів та магістрантів.

Структура та обсяг роботи. Робота викладена на 69 сторінках машинописного тексту та складається зі вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел, який містить 52 найменування і додатків.

ВИСНОВКИ

Вивчення регіональної структури та компонентного складу природних ресурсів Рукшинської об'єднаної територіальної громади дозволить розробити ефективну модель розвитку господарства засновану на їх використанні.

В регіональних дослідженнях природні ресурси розглядаються, як правило, диференційовано за окремими видами: земля, вода, ліс, корисні копалини. Всі дослідження пов'язують завдання з оцінки із забезпеченням максимального ефекту в окремих сферах господарства при використанні певного природного ресурсу.

Відповідно до свого призначення для використання людиною природні ресурси у структурному плані поділяються на такі види: енергетичні; сировинні, допоміжні промислові; їстівні (харчові, кормові, питні); оздоровчі, культурно-естетичні. Два останні види часто звуть рекреаційними. Крім того, останнім часом як окремий специфічний вид ресурсів розглядають територію (територіальні ресурси).

Структуру мінеральних ресурсів визначає геологічна будова території. Вона визначається розміщенням регіону дослідження південно-західній частині Східно-Європейської (Руської) платформи, у межах Волино-Подільської плити. В її геологічній будові беруть участь осадові породи верхнього протерозою, палеозою, мезозою і кайнозою, які залягають на докембрійському кристалічному фундаменті.

Гідрологічні, ґрунтові та біотичні ресурси є наслідком розвитку ландшафтів території та її геоморфологічних умов. Останні визначаються розміщенням регіону на контакті долини р. Дністер з Хотинською височиною. Тут домінують місцевості річкових терас та схилів що визначають розподіл земельних ресурсів.

Основою мінеральної сировини виступають бідівельні матеріали: камінь, пісок, гіпс та глини. Найважливішими концентраціями будівельного каменю є плитчасті вапняки та доломіти пригородської і трубчинської світ.

На базі перших у с. Пригородок тривалий час (до затоплення) функціонували два балансові кар'єри. На сьогодні активний нелегальний видобуток ведеться на корінних відслоненнях берегів річок. Камінь використовується переважно, як декоративно-оздоблюваний матеріал для зовнішніх робіт.

Ґрунти регіону сформовані переважно на схилових місцевостях під деревною рослинністю. Загальною рисою морфології цих ґрунтів є чітка диференціація їх профілю та фізично і хімічно різні генетичні горизонти, що зумовлено вимиванням глинисто-колоїдних часток з верхнього і вмиванням їх у нижній горизонти. В їх структурі домінують сірі та темносірі опідзолені.

До природних ресурсів, що можуть виступати сировинною ланкою господарського виробництва належать будівельні корисні копалини та лісозаготівельна сировина.

Основою земельних ресурсів виступають землі сільськогосподарського призначення та землі лісового фонду. Найбільшу частку 58,5% займають землі сільськогосподарського призначення. В їх структурі домінує рілля із показником 43,8% від загальної площі громади. Головні осередки орних земель розташовані у східній частині де вирівняний рельєф поєднується із темно-сірими та чорноземними ґрунтами. Багаторічні насадження займають 9,2% від загальної площі угідь вони концентруються на ділянках зі зведеним природним деревним покривом на вододілі р. Варниця та р. Потин у їх нижніх течіях, а також на східній периферії схилів Хотинської височини.

Землі зайняті лісами займають 26,8% від площі території. Основні масиви лісів зосереджені на схилових місцевостях Хотинської височини та в межах ерозійно-небезпечних схилів річкових долин.

Значні ресурси у межах Рукшинської ОТГ наявні для розвитку рекреаційних господарських форм. У їх структурі особливо перспективним

є екотуризм, зокрема такі його напрямки як екскурсійно-пізнавальний, пригодницький та агротуризм, а також стаціонарна рекреація.

Аналіз сучасного використання ресурсної бази Рукшинської ОТГ та перспективних можливосте розкриває ряд проблем, які можна умовно об'єднати у три групи: економічні, технологічні та екологічні.

Головною умовою раціонального використання природних ресурсів є комплексний підхід. Під комплексним використанням природних ресурсів розуміють таку на них дію, при якій максимально використовується матеріальний та енергетичний потенціал природних ресурсів.

Альтернативне еколого-безпечне та економічно ефективне використання ресурсів, ще один шлях оптимізації ресурсокористування. У досліджуваному регіоні такою формою є рекреаційна діяльність чому сприяє географічне розміщення регіону та поєднання природних умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анучин В.А. Основы природопользования: теоретический аспект / В.А. Анучин – Москва: Мысль, 1978. – 293 с.
2. Баженов Л.В. Про заселення середнього Подністров'я в IX-XI ст. / Л.В.Баженов // Матеріали IV Міжнародної конференції студентів і молодих вчених. – 1996р. – С. 177–178.
3. Барановський В.А. Екологічний фактор сталого розвитку / В.А. Барановський // Екологічний вісник. – 2003. – Травень-червень. – С. 27–30.
4. Бахмат М.І. Природні кормові угіддя області / М.І. Бахмат // Проблеми економічної географії Поділля. Тези доповідей наукової конференції. – Кам'янець-Подільський (8-9 червня 1988р.) – 1988р. – 224 с.
5. Бибииков С.Н. Хозяйственно-экономический комплекс развитого Триполья / С.Н.Бибииков // Советская археология. – М: Наука – 1965. – № 1. – С. 48–62.
6. Брилінський С.М. Захисне лісорозведення / С.М. Брилінський // Екологічні аспекти охорони родючості ґрунтів і навколишнього природного середовища: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (18-19 травня 2006р.). – Т.: Воля, 2006. – С. 22–26.
7. Винокур І.С. Природне середовище і продуктивні сили Поділля від кам'яного віку до середньовіччя / І.С. Винокур // Проблеми екології Поділля. Тези доповідей наукових конференцій. – Кам'янець-Подільський. – 1989р. – С. 242–243.
8. Воропай Л.И. Эрозионные процессы на среднем Приднестровье / Л.И. Воропай Н.А. Куница // Вестник Москов. ун-та, серия V. География. – 1965. – № 5.
9. Воропай Л.И. Методологические основы разработки проблем рационального природопользования / Л.И. Воропай // Физическая география и геоморфология. – Вып. 25. – Киев: В.Ш., 1981. – С. 3–10.

10.Гавриленко Е.П. Ландшафтно-екологічне обґрунтування територіальних схем природопольовання / Е.П. Гавриленко. – К.: Фітосоціоцентр, 2003. – 188 с.

11.Галицький В.И. Оптимізація природної середовища. / В.И. Галицький – К.: Наук. думка, 1989. – 170 с.

12.Географічна енциклопедія України – К.: Українська Енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1993. Т.3. – 480 с.

13.Генсірук С.А. Регіональне природокористування. / С.А. Генсірук – Львів: Світ, 1992. – 335 с.

14.Геренчук К.І. Природно-географічний поділ Львівського та Подільського економічних районів / К.І. Геренчук, М.М. Койнов, П.М. Цись. – Львів: Видавництво ЛУ, 1964. – 222 с.

15.Голубець М.А. Суть поняття оптимізації / М.А.Голубець // Антропогенні зміни біогеоценологічного покриву в Карпатському регіоні. – Київ: Наук. думка, 1994. – С. 113–119.

16.Городецький С.І. Сільське господарство Поділля перед світовою війною / С.І. Городецький – Вінниця, 1929. – 206 с.

17.Гуцал А.Ф. Сільськогосподарське виробництво доби раннього заліза Середнього Подністров'я / А.Ф. Гуцал // Проблеми економічної географії Поділля. Тези доповідей наукової конференції (Кам'янець-Подільський, 8 – 9 червня 1988р.). – м. Кам'янець-Подільський, 1988. – С. 178–179.

18.Даниленко О.А. Програма використання та охорони земель – важлива складова земельної реформи / О.А. Даниленко // Землевпорядний вісник. – 2005. – № 2. – С. 24–27.

19.Декларація міжнародної конференції ООН «Навколишнє середовище і розвиток» // Український екологічний вісник. – №3. – К: Ойкумена, 1992. С. 12 – 35.

20.Денисик Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України. / Г.І. Денисик – Вінниця: Арбат, 1998. – 289 с.

- 21.**Денисик Г.І. З історії розвитку сільськогосподарських ландшафтів Поділля / Г.І. Денисик // Проблеми економічної географії Поділля: Тези доповідей наукової конференції. – Кам'янець-Подільський. – 1988 – С. 149–150.
- 22.**Денисик Г.І. Природнича географія Поділля / Г.І. Денисик – Вінниця: ЕкоБізнесЦентр, 1998. – 184 с.
- 23.**Екологічна енциклопедія: У 3 т. / Редколегія: Толстоухов (головний редактор) [та ін.] – К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2007–2008.
- 24.**Екологічне право України: Навч. Посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 352 с.
- 25.**Екологічний потенціал наземних екосистем / за ред. М.А.Голубця – Львів: Поллі, 2003. – 180 с.
- 26.**Екологія і екологічне законодавство України / за ред. В.І. Андрейцева – К.: Юрінком Інтер, 1997. – 560 с.
- 27.**Завальнюк О.М. Структура сільськогосподарських угідь Поділля у дожовтневий період / О.М. Завальнюк, А.О. Леоненко // Проблеми економічної географії Поділля. Тези доповідей наукової конференції (Кам'янець-Подільський 8-9 червня 1988р.). – Кам'янець-Подільський, 1988 – С. 16–17.
- 28.**Закон України «Про загальну програму формування національної екологічної мережі на 2000-2015 роки». – К., 2000. – 27 с.
- 29.**Заповідне Поділля. Краєзнавчі нариси / Під. ред. Г.І. Денисика. – Вінниця: Тезис, 2000. – 104 с.
- 30.**Картографическое обоснование территориального планирования / Під ред. Л.Г.Руденка. – К.: Наукова думка, 1984. – 168 с.
- 31.**Касіяник І.П. Проблеми та перспективи розвитку тепличного овочівництва в Тернопільському Придністер'ї / І.П. Касіяник, П.В. Касіяник. - Географічні засади вирішення регіональних проблем. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (18-19 листопада 2010 року).

– Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2010. – 172 с. – С. 124 – 125

32.Кіптач Ф.Я. Метризація екологічного стану земельних ресурсів лісостепових ландшафтів / Ф.Я. Кіптач, С.І. Кукурудза. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. – 119 с.

33.Кияк С.Р. Ландшафтні принципи обґрунтування проектів контурно-меліоративного землеробства / С.Р. Кияк // Проблеми екології Поділля. Тези доповідей наукових конференцій. М. Кам'янець-Подільський. – 1989р. – С. 148 – 150.

34.Ковалишин Д.І. Екологічні наслідки осушення ґрунтів Подільської височини / [Д.І. Ковалишин, Й.М. Свинко, І.В. Мацько, Н.М. Брус] // Проблеми охорони природи і відтворення природно-ресурсного потенціалу Західного Поділля. Тернопіль, 1990. – Т.2. – С. 17–19.

35.Концепція екологічної освіти України. – Київ, 2001. – 23 с.

36.Маринич О.М. Удосконалена схема фізико-географічного районування України // [О.М. Маринич, Г.О. Пархоменко, О.М. Петренко, П.Г.Шищенко] // Український географічний журнал. – 2003. – № 1 (41). – С.16–20.

37.Назаренко І.І. Ґрунтознавство: Підручник / І.І. Назаренко, С.М. Польчина, В.А. Нікорич. – Чернівці, 2003. – 400 с.

38.Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2000 році. – К.: Видавництво Раєвського, 2001. – 184 с.

39.Одум Ю. Экология. – В 2-х томах. / Ю. Одум. – Москва: Мир, 1986. Т.1. – 326 с.; Т.2 – 376 с.

40.Паньків З.П. Земельні ресурси: Навчальний посібник / З.П. Паньків. – Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 272 с.

41.Писаренко М.В. Основні підходи до оптимізації структури агроєкосистем / М.В. Писаренко, А.В. Калініченко, Ю.В. Шмиголь // Агроєкологічний журнал. – 2005. – № 4. – С. 3–5.

- 42.** Природа Тернопільської області / Під. ред. проф. К.І. Геренчука – Львів: Вища школа, 1981 – 128 с.
- 43.** Радзієвський В.О. Збруч – річка єднання. Путівник / В.О. Радзієвський. – Львів: Каменярь, 1969. – 176 с.
- 44.** Радиация. Дозы, эффекты, риск. Пер. с англ. – М.: Мир, 1990. – 79 с.
- 45.** Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. У 3-х частинах: Підручник / В.П. Руденко. – К.: ВД «К. – М. Академія» - Чернівці: Зелена Буковина, 1999. – 569 с.
- 46.** Середнє Придністров'я / Під. ред. Г.І. Денисика. – Вінниця, ПП. «Видавництво «Теза», 2007. – 431 с.
- 47.** Статистичний щорічник Тернопільської області / В.В. Скальський. – Головне управління статистики в Тернопільській області. Тернопіль, 1992 – 2014.
- 48.** Царик Л.П. Еколого-географічний аналіз і оцінювання території: теорія та практика (на матеріалах Тернопільської області) / Л.П. Царик. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 256 с.
- 49.** Швебс Г.И. Контурное земледелие / Г.И. Швебс. – Одесса, 1985. – 55 с.
- 50.** Швебс Г.И. Территориальная организация землепользования и мелиорация земель / Г.И. Швебс // Физическая география и геоморфология. – 1987. – Вып. 34. – С. 96–100.
- 51.** Шищенко П.Г. Принципы и методы ландшафтного анализа в региональном проектировании. Монографія / П.Г. Шищенко. – Киев: Фитосоциоцентр, 1999. – 284 с.
- 52.** Шищенко П.Г. Еколого-географічний аналіз і оцінювання території України на основі картографічного моделювання / П.Г. Шищенко, В.А. Барановський // Регіональні екологічні проблеми: Зб. наук. пр. – К.: ВГЛ «Обрії», 2002. – С. 17–19.

53. Янковська В.Л. Стійкість біоти до антропогенного навантаження: методичні і прикладні аспекти / В.Л. Янковська // Наукові записки ТДПУ ім. В.Гнатюка. Серія: Географія. – Тернопіль, 2002. – С. 66–68